

Krzysztof Oleksy¹

Jan Paweł II – Papież praw człowieka

Streszczenie: Artykuł ma na celu ukazanie ogromnego zaangażowania papieża Jana Pawła II w obronę i umacnianie szeroko pojętych praw człowieka we współczesnym świecie.

Wprowadzeniem do omówienia rozważań Jana Pawła II w tym zakresie jest przedstawienie, w sposób syntetyczny, genezy ochrony praw człowieka i historycznego rozwoju tego procesu. Następnie prezentowane są poglądy kościoła katolickiego na idee ochrony praw człowieka. Uczynione zostało to z perspektywy pontyfikatów kolejnych papieży od końca XIX wieku do czasów współczesnych.

Istota artykułu sprowadza się do zaakcentowania autentycznej troski papieża Polaka o ochronę praw przysługujących każdemu człowiekowi. Przedstawia jego wizję praw człowieka i ich ochrony. Omawia aktywne działania jakie podejmował w zakresie ich propagowania, upominania się o nie a także przeciwstawiania się ich ignorowaniu bądź łamaniu. Podjęta zostaje próba uchwycenia nowego spojrzenia na człowieka i przysługujące mu prawa, które widoczne jest w teraźniejszym nauczaniu kościoła dzięki postawie Wojtyły. Bogactwo intelektualne oraz wymiar polityczny i społeczny działalności Jana Pawła II w tym zakresie zaprezentowano w oparciu o papieskie encykliki, dokumenty, przemówienia, artykuły i komentarze szeroko pojętej opinii publicznej.

Słowa kluczowe: Jan Paweł II, prawa człowieka, prawo, Kościół katolicki.

John Paul II – Pope human rights

Summary: The article aims to present a great commitment of Pope John Paul II to the protection and enhancement of broadly defined human rights in the modern world.

As an introduction to the discussion of John Paul II's deliberations on this field serves a presentation, in a succinct manner, of the origin of human rights protec-

---

¹ Krzysztof Oleksy – Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy.

tion and a historical development of the process. Subsequently, the author provides the views of the Catholic Church on the ideas of human rights protection. It is demonstrated from the perspective of pontificates of subsequent popes from the end of the 19th century to modern times.

The article gist is focused on emphasizing true care of the Pope Pole for the protection of rights to which every human being is entitled. It depicts his vision of human rights and their protection. The article discusses actions which he undertook in order to promote them, speak up for them and oppose the disregard or breach of them. An attempt is made to grasp a new look at a human being and the rights to which he or she is entitled noticeable in present church teachings thanks to the attitude of Karol Wojtyła. An intellectual richness as well as political and social dimensions of John Paul II's activities in this respect are presented on the basis of papal encyclicals, documents, speeches, articles and commentaries of broadly defined public opinion.

Key words: John Paul II, human rights, law, catholic Church.

1. Wstęp

Problematyka zaprezentowana w niniejszym artykule stanowi próbę ukazania znaczenia praw człowieka w nauczaniu Ojca Świętego Jana Pawła II. Głębia refleksji oraz rzeczywiste zaangażowanie Pasterza Kościoła Powszechnego w tę kwestię sprawia, że uznanie go za Papieża praw człowieka jest w pełni uzasadnione. Bogactwo intelektualne Jego pontyfikatu jest bezsporne. Pełniona przez Niego posługa, mająca wielowymiarowy charakter, odcisnęła wyjątkowo mocne piętno na dziejach świata.

2. Geneza praw człowieka

Prawa człowieka to jedno z najważniejszych pojęć funkcjonujących we współczesnym świecie, były, są i zapewne będą one przedmiotem zainteresowania wielu dziedzin nauki, np. prawa, filozofii, socjologii czy politologii. Ich zdefiniowanie jest złożone², dlatego zasadne wydaje się choćby ogólne zdefiniowanie tego terminu. Zgodnie z definicją zamieszczoną w encyklopedii PWN: „prawa człowieka to podstawowe, niezbywalne i uniwersalne prawa przysłu-

---

² Zob. W. Osiatyński, *Wprowadzenie do praw człowieka*, s. 1, http://www.hfhrpol.waw.pl/pliki/WOsiatyński_HistIFilo.pdf [14.10.2015].

gujące człowiekowi bez względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, poglądy, pochodzenie narodowe lub społeczne, majątek, urodzenie, stan zdrowia i inne”³.

Genezę praw człowieka można wywieść aż ze starożytności. „(...) od zarania ludzkości człowiek zawsze miał jakieś myślenie o sobie, czuł się, a przynajmniej pragnął czuć się Osobą”⁴. „Już w Kodeksie Hammurabiego zapisano, że władza jest po to, by strzec sprawiedliwości i chronić słabych przed złymi czynkami silnych”⁵. Założki myślenia o prawach jednostki dostrzec można także w poglądach niektórych wybitnych myślicieli starożytności, np., Arystotelesa czy Seneki. Narodziny chrześcijaństwa dały nowy impuls w postrzeganiu człowieka i przysługujących mu praw. Idee ojców kościoła kontynuowali i rozwijali średniowieczni filozofowie chrześcijańscy, najwybitniej zaś czynił to święty Tomasz z Akwinu.

Epoka średniowiecza, błędnie kojarzona z chwilowym upadkiem cywilizacji europejskiej, wniosła znaczący wkład w rozwój praw człowieka. Tadeusz Jasudowicz stawia tezę, iż walka o przywileje i immunitety stanowe toczona w tym okresie to w istocie zmagania o należne człowiekowi prawa⁶. Ich efektem stały się kodyfikacje, które w swoich zapisach wprost gwarantowały prawa jednostki, np., Wielka Karta Swobód czy przywileje króla Władysława Jagiełły formułujące zasadę nietykalności osobistej szlachcica (*neminem captivabimus nisi iure victum*).

Przełomowym okresem w rozwoju koncepcji ochrony praw człowieka była epoka oświecenia. Teorie: Locke’a, Monteskiusza czy Rousseau wpłynęły na treść takich dokumentów jak, Deklaracja Praw Wirgini (1776 r.), Deklaracja Niepodległości Stanów Zjednoczonych (1776 r.), Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela (1789 r.). W preambule tej ostatniej zawarto stwierdzenie, „iż jedyną przyczyną nieszczęść publicznych (...) jest zapomnienie i lekceważenie praw człowieka”⁷.

Filozofia oświeceniowa przyczyniła się do upowszechnienia idei ochrony praw człowieka w kolejnym stuleciu. Z kolei tragedia I i II wojny światowej doprowa-

³ <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/prawa-czlowieka;3961793.html> [14.10.2015].

⁴ B. Gronowska, T. Jasudowicz, M. Balcerzak, M. Lubiszewski, R. Mizerski, *Prawa człowieka i ich ochrona. Podręcznik dla studentów prawa i administracji*, TNOiK Dom Organizatora, Toruń 2005, s. 35.

⁵ L. Moryksiewicz, M. Pacholska, *Wiedza o społeczeństwie. Liceum ogólnokształcące, liceum profilowane i technikum*, Arka, Poznań 2002, s. 178.

⁶ B. Gronowska, T. Jasudowicz, M. Balcerzak, M. Lubiszewski, R. Mizerski, *Prawa człowieka i ich ochrona. Podręcznik dla studentów prawa i administracji*, TNOiK Dom Organizatora, Toruń 2005, s. 35–36.

⁷ J. Justyński, *Wybór tekstów źródłowych z historii doktryn polityczno-prawnych*, TNOiK Dom Organizatora, Toruń 2004, s. 115.

działa do ukształtowania się praw człowieka⁸ i systemu ich ochrony w znanej nam współcześnie formie. Kamieniem milowym w postrzeganiu praw człowieka stało się przyjęcie przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka w 1948 roku. Dokument ten dał Narodom Zjednoczonym mandat do aktywnych działań w dziedzinie upowszechniania i obrony praw człowieka; inspirował także podczas tworzenia regionalnych systemów realizacji oraz ochrony praw człowieka takich jak, Rada Europy czy Organizacja Jedności Afrykańskiej (na podstawie Afrykańskiej Karty Praw Człowieka i Ludów) a także wywarł „niekwestionowany wpływ na powszechne wprowadzanie problematyki praw jednostki do materii konstytucyjnej”⁹.

3. Kościół katolicki wobec praw człowieka

Na przemiany zapoczątkowane przez rewolucję francuską – liberalizm, racjonalizm, suwerenność ludu, zasadę państwa laickiego, wolność sumienia i szeroko pojęte prawa człowieka, początkowo kościół katolicki zareagował krytycznie, a nawet z wrogością. Hierarchia kościelna dopatrywała się w nowych prądach epoki relatywizmu moralnego i zapowiedzi tyranii większości¹⁰. Papież Grzegorz XVI w encyklice *Mirari vos* głosił: „że Kościół powszechny brzydzi się każdą nowością”¹¹. Jego następca, Pius IX, kontynuował tę myśl. W *Syllabusie* dołączonym do encykliki *Quanta cura* wyliczył podstawowe błędy epoki; czyli wymienione wyżej idee Oświecenia i rewolucji francuskiej, a ponadto relatywizm moralny i ideowy, indywidualizm oraz socjalizm. Stanowisko kościoła nie nadążało więc ze zmianami politycznymi, społecznymi i filozoficznymi, jakie zaszły na przestrzeni XIX wieku. Ważnym wyzwaniem okazała się również rewolucja przemysłowa i jej następstwa.

„Od pontyfikatu Leona XIII rozpoczyna się proces ewolucyjnych zmian na linii Kościół – współczesny świat”¹². Następcy papieża podkreślali, iż nowo-

⁸ Trzy generacje praw człowieka zob. [w:] L. Moryksiewicz, M. Pacholska, *Wiedza o społeczeństwie. Liceum ogólnokształcące, liceum profilowane i technikum*, Arka, Poznań 2002, s. 180.

⁹ Z. Witkowski (red.), *Prawo konstytucyjne*, TNOiK Dom Organizatora, Toruń 2006, s. 160.

¹⁰ Por. A. Łuszczzyński, M. Łuszczzyńska, *Od wrogości, przez niechęć do akceptacji. Kościół katolicki wobec demokracji*, <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/publication?id=37489&tab=3> [14.10.2015].

¹¹ http://www.kns.gower.pl/grzegorz_xvi/mirari.htm [14.10.2015].

¹² Cyt. za: A. Łuszczzyński, M. Łuszczzyńska, *Od wrogości, przez niechęć do akceptacji. Kościół katolicki wobec demokracji*, <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/publication?id=37489&tab=3> [14.10.2015].

żytna nauka społeczna kościoła wiąże się właśnie z jego działalnością¹³. Dialog, adaptacja i kompromis to pojęcia jakimi można opisać istotę jego posługi. W swej najważniejszej encyklice *Rerum novarum*, Leon XIII, odnosi się, m.in. do praw społeczno-ekonomicznych człowieka takich jak: prawo do pracy, godnych jej warunków i adekwatnej za nią zapłaty. Akcentuje znaczenie własności prywatnej człowieka, „a przede wszystkim wzywa do uszanowania w robotniku godności osoby ludzkiej uszlachetnionej przez chrześcijaństwo”¹⁴.

„Pontyfikat Piusa X stanowi (...) przejściowe załamanie (...) tendencji do ustalenia kompromisu z państwem burżuazyjnym i jego instytucjami”¹⁵. Następcy Piusa X podążali już jednak drogą wytyczoną przez Leona XIII, podejmując próby adaptacji nauczania kościoła, również dotyczącego praw człowieka, do wymagań współczesności. Pius XI w encyklice *Mit brennender Sorge*, dotyczącej sytuacji kościoła katolickiego w nazistowskich Niemczech, stwierdzał, iż „człowiek jako osoba posiada prawa dane mu od Boga”¹⁶. Natomiast w ogłoszonej z okazji czterdziestolecia *Rerum novarum* encyklice *Quadragesimo Anno* wyłożył zasadnicze tezy swojego nauczania społecznego. Dotyczyły one: ochrony własności prywatnej, zobowiązania państwa do czuwania nad rozwojem warunków koniecznych dla realizacji praw człowieka, a ponadto uwłaszczenia proletariatu poprzez współdziałanie we własności przedsiębiorstw. Pius XI, mając pełną świadomość okrucieństwa ówczesnych dyktatur i zagrożenia wybuchem wojny światowej, w encyklice *Divini Redemptoris* z 1937 roku „przypomina, że podstawowym obowiązkiem państwa (...) jest ochrona praw człowieka”¹⁷. Jego następca, Pius XII, wybrany na stolicę Piotrową 2 marca 1939 roku prowadził Kościół przez okres II wojny światowej i początek zimnej wojny. Niespotykana nigdy dotąd w historii ludzkości skala barbarzyństwa i poniżenia człowieka w tym okresie ukształtowała treść jego wystąpień radiowych z okazji Świąt Bożego Narodzenia w 1942 oraz 1944 roku. W pierwszym z nich, jak zauważyła Hanna Pyskło, sformułował siedem podstawowych praw człowieka: prawo do zachowania i rozwoju życia, do prywatnej i publicznej czci Boga, do zawarcia małżeństwa, do założenia rodziny, do pracy, do wolnego

¹³ E. Kundera, M. Maciejewski (red.), *Leksykon myślicieli politycznych i prawnych*, C.H. Beck, Warszawa 2004, s. 186.

¹⁴ <http://www.kns.gower.pl/stolica/prawa.htm> [14.10.2015].

¹⁵ J. Justyński, *Historia doktryn polityczno-prawnych*, TNOiK Dom Organizatora, Toruń 2004, s. 463.

¹⁶ http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pius_xi/encykliki/mit_brennender_sorge_14031937.html# [14.10.2015].

¹⁷ <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Divini-Redemptoris;3893001.html> [14.10.2015].

wyboru zawodu, do używania dóbr doczesnych z zachowaniem swych obowiązków i ograniczeń natury społecznej; był to jeden z pierwszych katalogów praw człowieka¹⁸. W orędziu z 1944 roku Pius XII upomina się o prawo każdego człowieka do udziału w życiu politycznym.

Kolejny papież, Jan XXIII, jeszcze dobitniej wypowiadał się w kwestii praw człowieka. Przyszło mu to czynić w świecie podzielonym na dwa zwalczające się bloki polityczno-wojskowe, w świecie zagrożonym wybuchem kolejnej wojny globalnej i wstrząsanym kryzysami generowanymi przez wyścig zbrojeń, budowę muru berlińskiego czy kryzys kubański. W takich okolicznościach, w roku 1963, ogłosił, przyjętą entuzjastycznie, encyklikę *Pacem in terris*. Stanisław Fel nazywa ją *Magna Charta* chrześcijaństwa¹⁹. Papież adresował ją do wszystkich ludzi dobrej woli. Sformułował w niej zbiór dziewięciu rodzajów praw: prawa do życia oraz prawa do godnej człowieka stopy życiowej, prawa do korzystania z wartości moralnych i kulturalnych, prawa do oddawania czci Bogu zgodnie z wymaganiami prawego sumienia, prawa do wolnego wyboru stanu i do swobody życia rodzinnego, prawa w dziedzinie gospodarczej, prawa do zrzeszania się, prawa do emigracji i imigracji, prawa do udziału w życiu publicznym, prawa do ochrony swych praw²⁰. Uznał je za powszechne, nienaruszalne i niezbywalne. „Chociaż pontyfikat J. trwał zaledwie pięć lat, odegrał istotną rolę w dziejach Kościoła, poprzez włączenie go w rozwiązywanie najbardziej nabrzmiałych problemów współczesności”²¹.

Śladami Jana XXIII podążył jego następca Paweł VI. To pierwszy papież, który udał się z wizytą do siedziby Narodów Zjednoczonych (4 października 1965 roku). Występując przed Zgromadzeniem Ogólnym ONZ, podkreślił znaczenie praw wolnościowych przysługujących człowiekowi²². W dwa miesiące później, 7 grudnia 1965 roku, ogłosił Konstytucję duszpasterską o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*. Dokument ten będący wynikiem prac Soboru Watykańskiego II, stanowił obszerny wykład nauki społecznej

¹⁸ H. Pyskło, *Prawa człowieka w nauczaniu społecznym kościoła*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/I/IK/pysklo_2011_prawa_czl.html [14.10.2015].

¹⁹ S. Fel, *Prawa człowieka – rozwój idei, podstawa, treść i ochrona*, [w:] S. Fel, J. Kupny (red.), *Katolicka nauka społeczna. Podstawowe zagadnienia z życia społecznego i politycznego*, Wydawnictwo Księgarnia Św. Jacka, Katowice 2007, s. 57–75.

²⁰ http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_xxiii/encykliki/pacem_in_terris_11041963.html [14.10.2015].

²¹ E. Kundera, M. Maciejewski (red.), *Leksykon myślicieli politycznych i prawnych*, C.H. Beck, Warszawa 2004, s. 149.

²² J. Justyński, *Historia doktryn polityczno-prawnych*, TNOiK Dom Organizatora, Toruń 2004, s. 463.

Kościoła. Ukazywał rangę praw człowieka w doktrynie katolickiej: „Naprawdę bowiem ubolewać należy nad tym, że podstawowe prawa osoby nie wszędzie są zagwarantowane”²³.

Konstytucja *Gaudium et spes* swój ostateczny kształt uzyskała, między innymi, dzięki zaangażowaniu jednego z członków komisji, której powierzono pracę nad tym dokumentem. Był nim ówczesny arcybiskup Karol Wojtyła²⁴.

4. Jan Paweł II papieżem praw człowieka

Mówiąc o Janie Pawle II i jego osobistym zaangażowaniu w obronę praw człowieka, watykanista Marco Politi podkreślił fakt uczynienia ze Stolicy Apostolskiej globalnego rzecznika tych praw działającego ponad granicami politycznymi czy geograficznymi, a z papieża zdeterminowanego lidera politycznego²⁵. Sam Jan Paweł II miał świadomość znaczenia i doniosłości działań, jakie podejmował w tym kontekście. Wygłaszając 17 maja 2003 roku przemówienie, z okazji nadania mu doktoratu *honoris causa* w dziedzinie prawa przez Uniwersytet La Sapienza, powiedział: „Przez wszystkie lata pasterskiej służby Kościołowi uważałem zawsze, że moja misja nakazuje mi poświęcać wiele uwagi obronie praw człowieka, a to ze względu na ich ścisły związek z dwiema podstawowymi wartościami chrześcijańskiej moralności: godnością osoby i pokojem”²⁶.

Od pierwszych chwil pontyfikatu Jan Paweł II, w każdym momencie posługi, nie bacząc na krytykę, miał na uwadze prawa człowieka²⁷. Ich krzewieniu służyły działania watykańskiej administracji i dyplomacji, papieskie encykliki, listy, publiczne wystąpienia, pielgrzymki i wizyty zagraniczne, a samo papieskie nauczanie w tym zakresie wsparte było „na solidnych fundamentach filozoficz-

---

²³ Konstytucja *duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym Gaudium et spes*, cz. I, rozdz. II, pkt 29, <http://www.kns.gower.pl/vaticanum/gaudium.htm> [14.10.2015].

²⁴ <http://www.teologiapolityczna.pl/pawe-rojek-wojty-a-na-soborze> [14.10.2015].

²⁵ S. Górzna, *Poszanowanie praw człowieka warunkiem pokoju między narodami i religiami w nauczaniu Jana Pawła II*, [w:] H. Czakowska, M. Kuciński (red.), *Religia, kultura i edukacja w świetle zagrożeń współczesnego świata*, Wydawnictwo KPSW, Bydgoszcz 2014, s. 42.

²⁶ http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/dr_lasapienza_17052003.html [14.10.2015].

²⁷ Podczas pierwszej podróży apostolskiej, którą odbył do Meksyku w styczniu 1979 roku, zwrócił uwagę, „że politycy krajów w większości katolickich, przy okazji sprawowania władzy powinni pamiętać o prawach człowieka, wolności religijnej i godności ludzkiej”. Za https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Pawe%C5%82_II [14.10.2015].

nych i teologicznych, które podbudowują moralną ocenę spraw społecznych, gospodarczych, politycznych, czy kulturalnych”²⁸.

Pierwsza, programowa, encyklika papieska *Redemptor hominis* z 1979 roku zawierała głęboką analizę godności człowieczej. Zdaniem papieża to godność osoby ludzkiej jest źródłem praw człowieka. Stąd wywodzi on fakt ich integralności. Oznacza to, że wszystkie prawa przysługujące człowiekowi stanowią nierozzerwalną całość tak jak niepodzielna jest właśnie ludzka godność.

W kolejnych swych encyklikach Ojciec Święty podejmował bardziej szczegółowe zagadnienia związane z prawami jednostki. W *Laborem exercens* mówił o godności i prawach człowieka-pracownika, w *Centesimus annus* – o prawach obywatelskich, a *Evangelium Vitae* – o szeroko pojętej bioetyce.

Nauczając w nich o prawach człowieka, odniósł je do różnych grup społecznych i kategorii osób np. do seniorów, do kobiet, do bezrobotnych czy do emigrantów. Dokonał więc indywidualizacji praw człowieka. Znamienny jest również wątek nauczania dotyczący uniwersalizacji praw człowieka. Prawa jednostki łączone są z prawami określonej zbiorowości, której jest ona częścią. Może być to rodzina czy naród.

Za podstawowe prawo przysługujące człowiekowi Jan Paweł II uznawał prawo do życia. „Życie jest pierwszym darem, jakim obdarzył nas Bóg”²⁹ i jemu papież poświęcił najwięcej uwagi. Zawsze podkreślał, że ma na myśli życie od momentu poczęcia do naturalnej śmierci. Naruszeniem tak pojmowanego prawa są więc: zabójstwo, aborcja, eutanazja i samobójstwo³⁰. W encyklice *Evangelium Vitae* Jan Paweł II upominał się szczególnie mocno o ochronę życia „słabego i bezbronnego”³¹. Z prawa do życia nie są i nie mogą być wyłączeni ludzie kalecy, starsi, chorzy, upośledzeni czy dzieci nienarodzone. Świadectwem osobistego zaangażowania papieża w obronę prawa do życia był wysiłek podjęty w celu zatrzymania prac zmierzających do uznania aborcji na żądanie za podstawowe prawo człowieka. Taki postulat forsowany był przez Stany Zjednoczone na Konferencję Kairską ONZ w 1994 roku. Dyplomacji watykań-

---

²⁸ E. Kundera, M. Maciejewski (red.), *Leksykon myślicieli politycznych i prawnych*, C.H. Beck, Warszawa 2004, s. 149.

²⁹ *Wyzwania stojące przed ludzkością: życie, chleb, pokój i wolność – Przemówienie Ojca Świętego do korpusu dyplomatycznego 10 stycznia 2005*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/korpus_dypl_10012005.html [14.10.2015].

³⁰ Zob. *Katechizm Kościoła Katolickiego 2268–2283*, <http://www.katechizm.opoka.org.pl/rkkkIII-2-2.htm> [14.10.2015].

³¹ *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2006, s. 843.

skiej udało się jednak ten projekt wstrzymać³². To osobiste zwycięstwo Ojca Świętego nie odebrało jednak aktualności jego gorzkiej refleksji nad prawem do życia we współczesnym świecie, którą sformułował w przywołanej już encyklice *Evangelium Vitae*: „W ten sposób dokonuje się tragiczny w skutkach zwrot w długim procesie historycznym, który doprowadziwszy do odkrycia idei „praw człowieka” – jako wrodzonych praw każdej osoby, uprzednich wobec konstytucji i prawodawstwa jakiegokolwiek państwa – popada dziś w zaskakującą sprzeczność: właśnie w epoce, w której uroczyście proklamuje się nienaruszalne prawa osoby i publicznie deklaruje wartość życia, samo prawo do życia jest w praktyce łamane i deptane, zwłaszcza w najbardziej znaczących dla człowieka momentach jego istnienia, jakimi są narodziny i śmierć”³³.

Jan Paweł II dostrzegł oczywisty związek między pokojem a prawami człowieka. „Pokój sprowadza się w ostateczności do poszanowania nienaruszalnych praw człowieka”³⁴. Konieczne jest jednak aby w tym kontekście pojęcie pokoju rozumieć w sposób możliwie jak najszerszy jako: pokój w sferze stosunków międzynarodowych, pokój w poszczególnych państwach, samorządach czy różnego rodzaju wspólnotach a także pokój w rodzinie. W tej intencji papież w 1986 roku w Asyżu, zainaugurował Światowy Dzień Modlitwy o Pokój. Nie wahał się pielgrzymować do miejsc targanych konfliktami zbrojnymi, aby nieść orędzie pokoju. Przykładem była wizyta w Sarajewie i wygłoszona tam 13 kwietnia 1997 roku homilia, w której padły słowa: „Pokój wam”³⁵. Apostolskie wizyty składał papież obywatelom krajów rozdartych wewnętrznymi niepokojami takimi jak choćby jego ukochana ojczyzna w schyłkowym okresie PR-L-u. Nie można pominąć zaangażowania Ojca Świętego bądź wysyłanych przez niego emisariuszy w pokojowe mediacje, np. 1983 roku, gdy Argentyna i Wielka Brytania znalazły się w stanie wojny. Warto wspomnieć o jego reakcji na wprowadzenie w Polsce stanu wojennego, gdy 18 grudnia 1981 roku apelował o „zaprzestanie działań, które przynoszą rozlew krwi polskiej”³⁶. Każdy kon-

---

³² Zob. S. Górzna, *Poszanowanie praw człowieka warunkiem pokoju między narodami i religiami w nauczaniu Jana Pawła II*, [w:] H. Czakowska, M. Kuciński (red.), *Religia, kultura i edukacja w świetle zagrożeń współczesnego świata*, Wydawnictwo KPSW, Bydgoszcz 2014, s. 49.

³³ *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2006, s. 863.

³⁴ Tamże, s. 48.

³⁵ http://www.centrumjp2.pl/wikijp2/index.php?title=Pielgrzymka_zagraniczna_%2875%29 [14.10.2015].

³⁶ H. Samsonowicz, A. Wyczański, J. Tazbir, J. Staszewski, T. Kizwalter, T. Nałęcz, A. Paczkowski, A. Chwalb, *Polska na przestrzeni wieków*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 722.

flikt zbrojny, każda wojna budziły jego ostry sprzeciw. „Nigdy więcej wojny!” – dramatycznie powtarzał apel Pawła VI w rozważaniach przed modlitwą Anioł Pański wygłoszoną 16 marca 2003 roku, w przededniu amerykańskiej interwencji w Iraku³⁷. W zgodnej opinii wielu polityków, historyków czy publicystów Jan Paweł II, obok Ronalda Reagana i Margaret Thatcher, miał znaczący udział w zmianach powodujących bezkrwawy rozpad bloku wschodniego i upadek komunizmu³⁸. Następującymi słowami, niezwykle zwięzłymi, sformułował to zaangażowanie Norman Davies: „Jan Paweł II, (...) osobiście odegrał wybitną rolę w upadku komunizmu (...)”³⁹.

Szczególnie widoczna była również troska papieża o prawo do wolności religijnej. W swoim pierwszym wystąpieniu na forum ONZ w 1979 roku stwierdził: „Jeśli sumienie nie jest w społeczeństwie bezpieczne, wówczas wszystkie inne prawa są zagrożone”⁴⁰. Po jedenastu latach, w encyklice *Redemptoris missio*, doprecyzowuje tę kwestie pisząc, iż „trzeba dążyć do tego, by autentyczna wolność religijna została przyznana wszystkim i wszędzie”⁴¹. Prawo do wolności religijnej za jedno z istotniejszych w nauce Wojtyły uznaje Sylwia Górzna w publikacji „Poszanowanie praw człowieka warunkiem pokoju między narodami i religiami w nauczaniu Jana Pawła II”⁴². Podobny pogląd wyrażają Krzysztof Mądel SJ⁴³ i Maciej Zięba OP⁴⁴.

Spuścizna pontyfikatu papieża Polaka jest tak szeroka i bogata intelektualnie, iż na jej podstawie można sporządzić zestawienie kolejnych praw przysługujących osobie ludzkiej, które Papież zalicza do kategorii najważniejszych. Są nimi: prawo do bezpieczeństwa osobistego, do opieki zdrowotnej, do rozwoju życia rodzinnego, do uczestnictwa w życiu polityczno-obywatelskim.

---

³⁷ http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/modlitwy/ap_16032003.html [14.10.2015].

³⁸ Zob. np. J. O’Sullivan, *Prezydent, papież, premier: oni zmienili świat*, AMF Plus Group, Warszawa 2007; T. Pompowski, *Armia Boga kontra Imperium Zła*, Rafael, Kraków 2012.

³⁹ N. Davies, *Europa. Rozprawa historyka z historią*, Wydawnictwo Znak, Kraków 1998, s. 975.

⁴⁰ <http://www.franciszkanska3.pl/Papiez-praw-czlowieka,a,6796> [14.10.2015].

⁴¹ *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2006, s. 557.

⁴² S. Górzna, *Poszanowanie praw człowieka warunkiem pokoju między narodami i religiami w nauczaniu Jana Pawła II*, [w:] H. Czakowska, M. Kuciński (red.), *Religia, kultura i edukacja w świetle zagrożeń współczesnego świata*, Wwydawnictwo KPSW, Bydgoszcz 2014, s. 50–53.

⁴³ <http://portal.tezeusz.pl/cms/tz/index.php?id=840> [14.10.2015].

⁴⁴ <http://www.franciszkanska3.pl/Papiez-praw-czlowieka,a,6796> [14.10.2015].

Bibliografia

- Czakowska H., Kuciński M. (red.), *Religia, kultura i edukacja w świetle zagrożeń współczesnego świata*, Wydawnictwo KPSW, Bydgoszcz 2014.
- Davies N., *Europa. Rozprawa historyka z historią*, Wydawnictwo Znak, Kraków 1998.
- Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2006.
- Fel S., Kupny J. (red.), *Katolicka nauka społeczna. Podstawowe zagadnienia z życia społecznego i politycznego*, Wydawnictwo Księgarnia Św. Jacka, Katowice 2007.
- Gronowska B., Jasudowicz T., Balcerzak M., Lubiszewski M., Mizerski R., *Prawa człowieka i ich ochrona. Podręcznik dla studentów prawa i administracji*, TNOiK Dom Organizatora, Toruń 2005.
- Justyński J., *Historia doktryn polityczno-prawnych*, TNOiK Dom Organizatora, Toruń 2004.
- Justyński J., *Wybór tekstów źródłowych z historii doktryn polityczno-prawnych*, TNOiK Dom Organizatora, Toruń 2004.
- Kundera E., Maciejewski M. (red.), *Leksykon myślicieli politycznych i prawnych*, C.H. Beck, Warszawa 2004.
- Łuszczynski A., Łuszczynska M., *Od wrogości, przez niechęć do akceptacji. Kościół katolicki wobec demokracji*, <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/publication?id=37489&tab=3>.
- Moryksiewicz L., Pacholska M., *Wiedza o społeczeństwie. Liceum ogólnokształcące, liceum profilowane i technikum*, Arka, Poznań 2002.
- Osiatyński W., *Wprowadzenie do praw człowieka*, http://www.hfhrpol.waw.pl/pliki/WOsiatynski_HistIFilo.pdf.
- Pyskło H., *Prawa człowieka w nauczaniu społecznym kościoła*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/I/IK/pysklo_2011_prawa_czl.html.
- Samsonowicz H., Wyczański A., Tazbir J., Staszewski J., Kizwalter T., Nałęcz T., Paczkowski A., Chwałb A., *Polska na przestrzeni wieków*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
- Witkowski Z. (red.), *Prawo konstytucyjne*, TNOiK Dom Organizatora, Toruń 2006.